

Svetovalno delo v vrtcu – čas za spremembe po letih enakih spoznanj

Counselling Work in Kindergarten – Time for Change after Years of Reaching the Same Conclusions

Ursula Obreza in
Katja Podobnik

39

Izvleček

V prispevku se bomo najprej seznanili z zgodovino svetovalnega dela v vrtcu. Nanizali bomo vse pomembne spremembe v zakonodaji ter smernice, ki so nastajale na tem področju ter pomembno vplivale na delo svetovalne službe v vrtcu. V nadaljevanju bomo predstavili spremembe na področju dela otrok s posebnimi potrebami ter poudarili pomen celostne zgodnje obravnave predšolskih otrok. Osvetlili bomo normativno problematiko predšolskega svetovalnega dela, tudi zelo konkretno skozi podatke svetovalnih delavk iz zahodne regije v Sloveniji. Dotaknili se bomo preobremenjenosti svetovalnih delavcev ob vedno večjem obsegu del in nespremenjenih normativih ter izpostavili njihovo frustracijo, ker svojega dela pogosto ne zmorejo več opravljati tako kakovostno, kot bi si želeli.

Ključne besede:

svetovalno delo, vrtci, otroci s posebnimi potrebami, normativi, epidemija.

Abstract

The article firstly presents the history of counselling work in kindergarten. Then, it lists all the major changes in legislation and the guidelines developed in this field that have had a major impact on the work of the counselling service in kindergarten. It continues with a presentation of changes in working with children with special needs, and highlights the importance of the integrated early treatment of preschool children. It clarifies the problem of norms in preschool counselling work, also through concrete data from counsellors from the western region of Slovenia. The article touches on the excessive workload of counsellors due to an increasing volume of work and unchanged norms, and points out their frustration because they are often unable to do their work as well as they would like.

Keywords:

counselling work, kindergartens, children with special needs, norms, epidemic.

Pogled v preteklost svetovalnega dela v vrtcu

Svetovalno delo v vzgoji in izobraževanju ima v Sloveniji dolgo tradicijo in bogato zgodovino. Začetki šolskega svetovalnega dela pri nas segajo v šestdeseta leta prejšnjega stoletja, saj so se prvi timi v šolah zaposlili že v letu 1968.

Svetovalno delo v vrtcih se sicer razvija bolj v senci svetovalnega dela v osnovnih šolah, kar pa ne velja zgolj za Slovenijo, saj podobno ugotavljajo tudi v tujini (Resman idr., 1999). Na ta položaj nas opozarja že poimenovanje šolsko svetovalno delo, s katerim se svetovalni delavci v vrtcih težko poistovetimo. Na to nas opominja tudi vsakokratno prebiranje strokovnih prispevkov in udeležba na različnih strokovnih srečanjih, na katerih pri obravnavanju problematike svetovalnega dela (pre)pogosto zaznavamo velik poudarek vsebinam osnovne šole, specifik vrtca in srednje šole pa ostajajo nekako v ozadju ali pa zgolj na ravni omembe, priznavanja obstoja.

Leta 1999 je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje potrdil dokument Programske smernice – predšolska vzgoja v vrtcu – Svetovalna služba v vrtcu. Z njim smo svetovalni delavci dobili temeljni koncept, ki je na nacionalni ravni definiral vizijo svetovalnega dela v vrtcu, opredelil načela delovanja in zelo konkretno opredelil delovanje svetovalne službe z naborom področij, vsebin in nalog, ki sodijo v njeno domeno.

Vse bolj se je v stroki dvigala zavest o nujnosti pomoči tako otrokom, ki prihajajo iz ranljivih skupin, kot tudi njihovim staršem. V zadnjem času govorimo o rizičnih otrocih in vedno bolj je v luči znanstvenih raziskav priznan pomen zgodnje obravnave otrok.

Tako smo v letu 2002 vrtci dobili Dodatek h Kurikulu za otroke Romov in Dodatek h Kurikulu za delo na dvojezičnih področjih. V letu 2003 so izšla Navodila h Kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodano strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami, ki so bila v letu 2016 dopolnjena še s poglavjem o podpori dolgotrajno bolnim otrokom in otrokom z avtističnimi motnjami. Leta 2012 so izšle Smernice za celostno vključevanje priseljencev (otrok,

učencev in dijakov) iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. Vsi ti dokumenti so bili z vidika strokovne vsebine dobrodošla podpora in usmeritev svetovalni službi v vrtcu, hkrati pa nam jasno kažejo, da se v zadnjih dveh desetletjih obseg svetovalnega dela v vrtcih širi. Problematike, s katerimi se srečujemo, pa so vse bolj raznolike. Vse več priložnosti na terenu spodbuja oblikovanje dobrih praks in širi ozaveščenost. Posledično se dvigajo pričakovani strokovni standardi pomoči, podpore in svetovanja. Višji standardi pa praviloma zahtevajo tako boljšo usposobljenost kot več časa.

Od zakonodajnih sprememb naj omenimo dve bistveni, ki sta korenito posegli v naloge svetovalne službe – Zakon o preprečevanju nasilja v družini iz leta 2008 in Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami iz leta 2017. Formaliziranje intervencij ter določanje poti, načinov sodelovanja in medinstitucionalne komunikacije je nedvomno prispevalo k dvigu strokovnih standardov. Obenem je tudi povečalo obseg nalog, tako v smislu strokovnih intervencij kot tudi dokumentiranja dela.

Razmere in pogoji dela se v zadnjih letih pomembno spreminjajo, normativi ostajajo enaki

Za namen tega prispevka smo zbrali in pregledali:

- podatke o številu vrtcev, oddelkov in otrok ter zaposlitvah svetovalnih delavcev,
- raziskave o obremenjenosti svetovalnih delavcev,
- podatke o zaposlitvah svetovalnih delavcev na primeru 13 občin goriške regije,
- stanje na področju obravnave otrok s posebnimi potrebami v vrtcu.

Vrtci, otroci, oddelki in zaposleni svetovalni delavci

V Sloveniji imamo v letošnjem šolskem letu 707 enot javnih samostojnih vrtcev in 321 enot vrtcev pri osnovnih šolah.

Preglednica 1: Število vključenih otrok v vrtec, število oddelkov in število zaposlenih svetovalnih delavcev v vrtcih od leta 1990 do leta 2020

	1990/91	1995/96	2000/01	2005/06	2010/11	2015/16	2019/20
Število otrok, vključenih v vrtec	73.631	66.553	63.328	57.134	75.972	85.407	87.708
Število oddelkov v vrtcih	3.593	3.500	3.531	3.375	4.483		
Število svetovalnih delavcev	34	42		106	114	155	

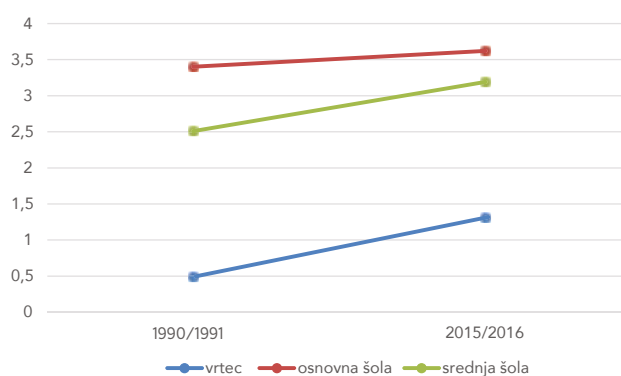
Vir: Statistični urad RS

Število otrok, vključenih v vrtec, je po letu 1990 vsako leto nekoliko padlo, od leta 2005 pa vztrajno narašča. Narašča tudi delež vključenih otrok. Tako je danes v vrtec vključenih 82,5 odstotka vseh otrok v starosti do 5 let in 93,7 odstotka 4 in 5 let starih otrok.

Število zaposlenih svetovalnih delavcev v vrtcih raste. Leta 1990 jih je bilo le 34, leta 2015 že 155. Glede na to, da se normativi za svetovalne delavce v vsem tem času niso spremenili, je dvig števila zaposlenih posledica porasta vključenih otrok v vrtece oziroma večjega števila oddelkov, saj so se spreminjali normativi glede števila otrok v posameznih starostnih skupinah. Nekateri vrtci po pripovedovanju svetovalnih delavcev niti niso zaposlovali svetovalnih delavcev, temveč so njihovo delo opravljali kar pomočniki ravnateljev oziroma vodje vrtcev. Vsekakor dvig zaposlovanja ni posledica odziva na povečan obseg in zahtevnost dela.

Zanimiv podatek nam daje primerjava deleža zaposlenih svetovalnih delavcev med strokovnimi delavci za vrtece, osnovne šole in srednje šole. Tako je bilo npr. leta 1990/91 v osnovnih šolah zaposlenih 498 svetovalnih delavcev od 14.665 strokovnih delavcev, v srednjih šolah 168 svetovalnih delavcev od 6701 strokovnega delavca, v vrtcih pa 34 svetovalnih delavcev od 6950 strokovnih delavcev (Bezić, v Resman idr., 1999). Najnovejši nam dostopni podatki za zaposlitve svetovalnih delavcev se nanašajo na šolsko leto 2015/16. Imeli smo 728 svetovalnih delavcev v osnovnih šolah od 20.118 zaposlenih strokovnih delavcev, v srednjih šolah 238

svetovalnih delavcev od 7469 zaposlenih strokovnih delavcev in v vrtcu 155 svetovalnih delavcev od 11.797 zaposlenih strokovnih delavcev. V grafikonu vidimo, da ima vrtec največji trend porasta zaposlitev, kar je posledica trenda porasta vključenih otrok. Obenem pa po deležu zaposlenih svetovalnih delavcev krepko ostaja za srednjo šolo in še posebno za osnovno šolo.

Slika 1: Trend porasta deleža zaposlenih svetovalnih delavcev od vseh zaposlenih strokovnih delavcev v vrtcu, osnovnih šolah in srednjih šolah

Vir: Statistični urad RS

Obremenjenost svetovalnih delavcev

Da zaposlovanje svetovalnih delavcev v vrtcu ne sledi porastu in kompleksnosti problemov, ki jih zaznavamo na terenu, so potrdile nekatere raziskave.

Ugotovljen je bil zaskrbljujoče velik obseg del, ki so ga svetovalni delavci opravili v zvezi z vpisom otrok v vrtec, pri čemer je bilo za neustrezno ocenjeno prevzemanje upravno-administrativnega dela nalog (Malešević idr., 2012). Strokovna naloga sprejema otrok v vrtec, njihovega uvajanja v skupino in spremljanja poteka uvajanja je namreč nesporno ena od pomembnejših priložnosti svetovalnega delavca za stik z vsemi družinami.

Opažen je bil porast organizacijskega in koordinacijskega dela ter obsega strokovne dokumentacije (Bezić, 2010, v Bizjak, 2014).

Ugotovljeno je bilo, da ta porast svetovalnemu delavcu prinašajo (Malešević, 2018):

- nova zakonodaja (Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami, Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje, Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode itd.),
- nove strokovne usmeritve (Zgodnja obravnava v otroštvu, 2010 in 2016, Smernice za delo z otroki priseljencev, 2008 in 2021, Strategija o vzgoji in izobraževanju Romov v RS, 2004, 2011 itd.),
- različni mednarodni in nacionalni razvojni projekti (Korak za korakom, Kulturno žlahtenje najmlajših, Etika in vrednote v vzgoji in izobraževanju, Samoevalvacija v šolah in vrtcih idr.),
- interni projekti vrtca, ki so pomembni za njegovo prepoznavnost in sodelovanje z okoljem ter za doseganje višje kakovosti.

Leta 2020 je bila opravljena obširna raziskava o obremenjenosti šolskih svetovalnih delavcev, ki jo je izvedel Zavod RS za šolstvo. Raziskava je zajela tudi svetovalne delavce iz vrtcev. Tudi ta raziskava je potrdila veliko razpršenost dela pri svetovalnih delavcih, ki povzroča psihično obremenjenost, saj prispeva k občutku, da naloge niso nikoli končane oziroma niso opravljene strokovno korektno. Raziskava je potrdila, da je nesporno nastopil čas, ko moramo posodobiti normativno ureditev za svetovalne delavce v Sloveniji glede na povečano število učencev s posebnimi potrebami, povečano število priseljencev in tujcev, povečano število predpisov, ki med drugim širijo obseg administrativnih nalog itd.

Primer zaposlitev svetovalnih delavcev v goriški regiji

Zakonsko določeni normativi so za vse vrtce enaki, vendar že hiter pregled vrtcev po Sloveniji pokaže, da kakovost razmer za delo zelo niha glede na gostoto poselitve prebivalstva. Ta namreč vpliva na velikost vrtca, posledično na to, ali se ustanovi vrtec pri osnovni šoli ali kot samostojni zavod, ter na razpršenost in oddaljenost lokacij. Realnost mestnega, samostojnega vrtca z lokacijsko strnjenimi enotami je drugačna od realnosti majhnega podeželskega vrtca pri osnovni šoli ali vrtca, katerega enote so razpršene po velikem in slabo dostopnem območju. Za ilustracijo zahtevnejših razmer navajamo primer goriške regije.

Trinajst občin je združenih v goriško regijo, ki je po površini približno enako velika kot osrednjeslovenska, po številu prebivalcev pa je skoraj petkrat manjša. V letu 2019 je bilo v tej regiji zgolj 6 odstotkov vsega prebivalstva Slovenije (Wikipedija). Najnižji je bil tudi delež otrok, starih 1–5 let, ki so bili vključeni v vrtce, zgolj 77,5 odstotka, medtem ko je na državni ravni ta delež 82,7 odstotka (Statistični urad RS).

V Zgornjem Posočju so med centralnim vrtcem in podružničnimi oddelki velike razdalje. Na primer vrtec v Kobaridu ima eno od štirih enot v Breginju, oddaljeno 14 km na zahod oziroma dobrih 20 minut vožnje v eno smer, in drugo v Drežnici, oddaljeno dobrih 6 km na vzhod oziroma 10 minut vožnje. Še večjo razseljenost ima vrtec Most na Soči, kjer je enota v Podmelcu oddaljena 12 km oziroma 20 minut vožnje, enota na Šentviški Gori 16,5 km oziroma 25 minut vožnje, enota v Dolenji Trebuši 12 km oziroma 15 minut vožnje. Vse te enote so razpršene na različne konce. Ni nepomembno dodati, da so ceste povečini ozke, vijugaste in nepregledne.

Ob veliki razpršenosti beležimo majhno število otrok in posledično majhno število oddelkov – tako ima vrtec v Kobaridu v šolskem letu 2020/2021 osem oddelkov in en polovični oddelok, vrtec Most na Soči 11 oddelkov. Delež zaposlitve svetovalnega delavca v teh vrtcih je tako praviloma precej pod 50 odstotki. Preglednica 2 prikazuje realnost v praksi za celotno goriško regijo.

Preglednica 2: Delež zaposlitve svetovalnih delavcev v šolskem letu 2020/21 po posameznih vrtcih v goriški regiji

VRTEC/ŠTEVILO LOKACIJ	Delež zaposlitve svetovalnega dela v vrtcu/šoli/drugo	Število oddelkov
VRTEC TOLMIN/4 lokacije	50 % svetovalni delavec + 50 % vzgojitelj	14
VRTEC NOVA GORICA/8 lokacij	2 svetovalna delavca; prvi 100 %, drugi 50 %	38 (1 razvojni)
OTROŠKI VRTEC AJDOVŠČINA/14 lokacij	2 svetovalna delavca; prvi 100 %, drugi 100 %	56
OSNOVNA ŠOLA BOVEC	20 % svetovalni delavec v vrtcu + druga dela za šolo	5,5
OŠ ALOJZA GRADNIKA DOBROVO/ 3 lokacije	2 svetovalna delavca; prvi 100 % za šolo, drugi 43 % svetovalni delavec v vrtcu + 5 % svetovalni delavec v šoli + druga dela za šolo in dela za občino	14
OŠ KANAL/2 lokaciji	20 % svetovalni delavec v vrtcu + pomočnik ravnatelja + druga dela za šolo	6
OŠ DESKLE	45 % svetovalni delavec v šoli + 13 % svetovalni delavec v vrtcu + ostalo: jutranje varstvo, organizacijska dela, ker ni pomočnika ravnatelja (prevozi, NPZ, organizacija PB, pomoč pri sestavi urnikov, šolski sklad idr.) * Deleži se spreminjajo vsako leto: lahko tudi 2-krat na teden PB, varstvo vozačev ipd.	4
OŠ SIMONA GREGORČIČA KOBARID/ 4 lokacije	32 % svetovalni delavec v vrtcu + ZDHR v vrtcu + DSP v šoli	8,5
OŠ MIREN/4 lokacije	26% svetovalni delavec v vrtcu	10
OŠ DORNBERK/2 lokaciji	20 % svetovalni delavec v vrtcu + 70 % svetovalni delavec v šoli	7
OŠ ŠEMPAS	13 % svetovalni delavec v vrtcu + 54,5 % učitelj v OPB + 32,5 % učitelj za DSP	7
OŠ BRANIK	13 % svetovalni delavec v vrtcu + 45 % svetovalni delavec v šoli + 5 % šola ISP – skupaj približno 45 ur	4
OŠ SOLKAN/3 lokacije	23 % svetovalni delavec v vrtcu	8
OŠ LUCIJANA BRATKOVIČA RENČE/ 2 lokaciji	26 % svetovalni delavec v vrtcu + pomočnik ravnatelja za vrtec + šola ISP	8
OŠ DUŠANA MUNIHA MOST NA SOČI/ 4 lokacije	0,36% svetovalni delavec v vrtcu + pomočnik Ravnatelja	11
OŠ ČEPOVAN	7% svetovalni delavec v vrtcu + 25% svetovalni delavec v šoli	1,5
OŠ SIMONA KOSA PODBRDO	5% svetovalni delavec v vrtcu + 25% svetovalni delavec v šoli	1
OŠ IVANA ROBA ŠEMPETER/5 lokacij	100 % svetovalni delavec v vrtcu (od tega 33 % nadstandard)	17
OŠ CERKNO	20 % svetovalni delavec v vrtcu	10
VRTEC IDRIJA/7 lokacij	100 % svetovalni delavec v vrtcu	30

Preglednica 3: Število otrok s posebnimi potrebami v rednih in razvojnih oddelkih od leta 2006 do 2016

	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16
Redni odderek	523	474	545	639	755	853	978	1038	1074	1138
Razvojni odderek	236	162	251	218	207	230	223	208	249	241

Vir: Statistični urad RS

Odpira se vprašanje, ali je realno pričakovati zadostno prisotnost svetovalnega delavca v čisto vsaki enoti lokacijsko razpršenega vrtca ali je bolj verjetno, da se sčasoma vzpostavi neravnovesje v prid centralni enoti.

V oči bode podatek, koliko različnih del opravljajo svetovalni delavci, da dosežejo polno zaposlitev. Že svetovalno delo samo po sebi obsega veliko število različnih nalog, kar zahteva pogoste preskoke med različnimi vsebinami. Veliko zadolžitev je takih, ki niso vezane na število oziroma oddelke otrok. Kolikšno kakovost lahko dosežemo, če moramo poskrbeti še za vrsto povsem nepovezanih nalog?

Poraja se vprašanje, ali je mogoče kakovostno opravljati delo v šoli in vrtcu obenem. V praksi se izkaže, da delo v vrtcu ostaja na stranskem tiru in pogosto zajema zgolj po merilih zakona nujno administrativno delo.

Vse programske smernice, priporočila ter najnovejša spoznanja o smiselnosti preventive v vrtcu so ideali, ki jim sledimo. Ali so ob sedanjih normativih realno dosegljivi?

Otroci s posebnimi potrebami

Otroci s posebnimi potrebami so najštevilčnejša ranljiva skupina otrok, vključenih v vrtec. Poleg porasta števila otrok, ki jim svetovalna služba nudi sistematično pomoč, podporo in svetovanje praviloma skozi daljše časovno obdobje, je področje v nekaj desetletjih doživelo tudi velike vsebinske in organizacijske spremembe. Zaradi vsega tega naloge, povezane s podporo otrokom s posebnimi potrebami, tvorijo pomemben delež v svetovalnem delu in jih zato predstavljamo podrobneje.

Čeprav smo prvi razvojni odderek ustanovili že daljnega leta 1971, so otroci z motnjami v razvoju, ki so bili vključeni v redne oddelke, do strokovne pomoči prišli šele v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja v projektu Zavoda RS za šolstvo. Večje spremembe je nato prinesla Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v RS (1995), ki je svojo konkretizacijo dobila v Zakonu o osnovni šoli, ZOFVI in leta 2000 tudi v Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Ključni pojem je postal inkluzija. Od takrat število otrok v razvojnih oddelkih ostaja na enaki ravni, število otrok z odstopanji v razvoju v rednih oddelkih pa znatno raste.

Krepko desetletje izvajanja Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami je vsaj na ravni vrtca pokazalo nekatere pomembne pomanjkljivosti, ki so se raztezale prek vzgojno-izobraževalnega prostora v zdravstvenega in socialnega. Te pomanjkljivosti so podrobneje predstavljene tudi v Beli knjigi (2011). V odgovor na zaznane težave smo leta 2017 dobili Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 41/17) in ga vsaj formalno začeli izvajati leta 2019.

Ta pravico do dodatne strokovne pomoči širi na vse otroke, pri katerih obstajajo rizični dejavniki za razvojne primanjkljaje, zaostanke, ovire oziroma motnje, in predvideva, da se pomoč lahko izvaja tudi pred izdelavo individualnega načrta ali zapisnika multidisciplinarnega tima, če strokovna skupina za zgodnjo obravnavo v vrtcu oceni, da je to potrebno. Ob dejstvu, da so izvajalci dodatne strokovne pomoči zaposleni na podlagi števila ur, ki jih vrtec lahko upraviči z že izdanim zapisnikom multidisciplinarnega tima, ni jasno, kdo naj bi prevzel spremljanje in obravnavo teh otrok in družin. Pomemben podatek je, da je po nekaterih ocenah kar 3,1 odstotka vseh otrok zaznanih kot rizičnih.

Svetovalni delavec ima nosilno vlogo tako pri prepoznavanju in spremljanju otrok s posebnimi potrebami kakor tudi rizičnih otrok v vrtcu. Praksa tudi kaže, da marsikateri otrok dobi ustrezno podporo šele po posredovanju vrtca, saj je nekatere težave težje zaznati v okviru sistematičnih pregledov, ki jih pozna zdravstvo. Naloga je izjemno kompleksna in zahtevna, tako z vidika potrebnega znanja in usposobljenosti svetovalnega delavca, z vidika komunikacije s starši otroka, z vidika sodelovanja članov strokovne skupine, kakor tudi z vidika sodelovanja z zunanjimi institucijami.

Za usmeritev otroka v vrtec s prilagojenim programom je zelo pomembno intenzivno sodelovanje s starši. Pri dobiti si je treba zaupanje družine, zbrati podatke o otroku ter načrtovati individualizirani program. Ob tem so zelo pomembni ustrezna komunikacija, sporočanje ter sprejemanje informacij, mnenj in čustev. Individualizirani program mora biti pripravljen na temelju otrokovih potreb, vsebovati mora uravnoteženo in celovito oceno otrokovega delovanja ter oceno otrokovih razvojnih potreb na kognitivnem, čustvenem, gibalnem in razvojnem področju. Za oblikovanje dobrega oziroma učinkovitega individualiziranega programa je potrebno sodelovanje med vzgojiteljem, specialnim pedagogom in starši. Strokovna skupina tako opredeli vsakodnevne cilje, ki bodo otroku pomagali, da bo uspešno deloval in se razvijal. Te cilje pa je treba sproti preverjati in jih dopolnjevati (Nemec, Kranjc 2011).

Predšolsko obdobje je ključnega pomena za otrokov kasnejši razvoj, zato je zelo pomembno, da ne zamudimo kritičnih obdobij učenja in razvijanja spretnosti. Vlaganje v to obdobje otrokovega življenja je bistvenega pomena in nenadomestljivo.

Vloga svetovalnega delavca je torej še kako pomembna, da vstopa v oddelke, da prepozna otroke ter na podlagi svojega specifičnega znanja sodeluje z vzgojitelji in starši.

Normativi za svetovalno delo danes – nespremenjeni od leta 1997

V aktualnem Pravilniku o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje je v 9. členu navedeno

(Uradni list RS, št. 27/14, 47/17 in 43/18):

1. V vrtcu s 30 oddelki se sistemizira eno delovno mesto svetovalnega delavca.
2. Če opravlja svetovalni delavec delo na štirih do šestih lokacijah, se normativ za sistemizacijo zmanjša za dva oddelka, če opravlja delo na več kot šestih lokacijah, pa se normativ zmanjša za štiri oddelke.

Glede na posebne okoliščine za delo, predvsem na podeželju, vse bolj kompleksne življenjske izzive sodobnega časa, obširen spekter nalog in na vse dodatne naloge, ki smo jih v zadnjih letih prevzeli svetovalni delavci, mnogi menimo, da veljavni normativi ne omogočajo opravljanja svetovalnega dela po strokovnih standardih, ki so pričakovani danes.

V Beli knjigi (2011) lahko med predlogi sprememb za področje predšolske vzgoje preberemo, naj se normativ za svetovalne delavce s 30 oddelkov zmanjša na 20 oddelkov na enega svetovalnega delavca. V nadaljevanju namreč avtorji pojasnjujejo, da je proces svetovanja strokovnim delavcem v vrtcu in staršem v vrtec vključenih otrok ter pomoč otrokom v vrtcu zaradi večjega vključevanja otrok iz socialno in kulturno manj spodbudnega okolja in otrok s posebnimi potrebami ter bolj pluralne ponudbe programov in večje raznolikosti dejavnosti vse bolj celovita in zahtevna.

Leta 2012 je bila opravljena analiza svetovalnega dela v vrtcu (Vogrinc in Krek, 2012). V sklepu raziskave so navedeni predlogi za izboljšavo kakovosti dela. Med drugim, da ima svetovalna služba še vedno neurejen status, da je mnogokrat vreča brez dna, v katero se še vedno nalagajo različne naloge, zaradi česar bi bilo treba naloge svetovalnih delavcev opredeliti s pravilnikom. Ugotovljeno je bilo, da se je obseg dela svetovalne službe v zadnjih letih izjemno povečal, medtem ko normativ ostaja enak, ob že tako širokem obsegu različnega dela. Svetovalni delavci so takrat izpostavili tako potrebo po več možnostih stalnega strokovnega izpopolnjevanja, kot tudi po vpeljavi obvezne supervizije, v okviru katere bi si lahko izmenjali izkušnje.

Od te analize je minilo že celo desetletje in vendar problematika ostaja. Ob tem se sprašujemo, koliko analiz bo še treba opraviti, da se bo stanje izboljšalo. Koliko

strokovnjakov bo še moralo opozarjati na pomen svetovalnega dela v vrtcih in pomembnost razvojno-preventivnega dela?

Tudi 19. konferenca Prispevki strok za svetovalno delo v praksi je pokazala podobne ugotovitve (Bezić, 2018). V sklepu so povzeli, da **svetovalni delavci nujno potrebujejo ustrežnejšo sistemsko podporo. Poudarek bi moral biti na krepitvi razvojno-preventivnega dela svetovalne službe**. Ob tem je bilo poudarjeno, da je treba okrepiti timsko in interdisciplinarno delo sodelovanja znotraj vzgojno-izobraževalnih ustanov kot tudi interdisciplinarno sodelovanje z zunanjimi institucijami in strokovnjaki. Zaradi velike raznolikosti in kompleksnosti nalog svetovalne službe bi morali biti deležni dalj časa trajajočega izobraževanja, v okviru katerega bi si pridobili tudi znanja za razvijanje digitalnih kompetenc, posodabljanje metodoloških znanj, usposabljanje za intervizijo, znanja s področij nevroznanosti, travmapedagogike ipd.

Na srečanju je bilo ugotovljeno, da je v prihodnje treba pomembno okrepiti razvojno-preventivno delo svetovalne službe na ravni oddelkov, skupin in institucije kot celote. Predlagano je bilo, da razvojna skupina za svetovalno delo v vrtcih, šolah in domovih na zavodu za šolstvo nameni posebno pozornost preučevanju vpliva delovnih razmer za uspešno delo svetovalne službe v skladu s programskimi smernicami in priporoča izboljšave, med katere spadajo tudi vprašanja normativov in obsega delovnih nalog, razporeditve delovnega časa, organizacijskih in kadrovskih pogojev za interdisciplinarno in timsko delo, za krepitev razvojno-preventivnega dela itd.

Razvojno-preventivno delo – kdaj in kako?

»Fokus svetovalne podpore naj bi se preusmeril od »storitvene pomoči« posameznim učencem, njihovim družinam ali posameznim izbranim skupinam k pedagoški, razvojno-preventivni naravnosti (prim. Gregorič Mrvar in Resman, 2019; Köse, 2017; Resman, 2007, 2008). Takšna naravnost je uglasena s sodobnimi šolskimi oz. vzgojno-izobraževalnimi trendi, ki

postavljajo v ospredje načela inkluzije, medkulturnosti, participacije učencev itd. (prav tam; prim. Bain, 2012; Carey idr., 2017; Köse, 2017). Predpostavlja se vloga šolskega svetovalnega delavca kot sodelavca učiteljev in vodstva šole, ki se usmerja v širše procese v šolah, na primer v spreminjanje organizacije, vizijo, skupinsko dinamiko, komunikacijo, kulturo in vzdklimo šole ipd., pa tudi na procese sprememb na sistemski ravni.« Avtorji ugotavljajo tudi, da ta razvoj gotovo zahteva premik v paradigmi razmišljanja, za kar bo odgovornost na strani stroke. Brez ustrezne šolske politike, ki bi ta prizadevanja podprla, pa sprememb ni mogoče pričakovati (Gregorič Mrvar, 2020).

Da je razvojno-preventivno delo bistveno, najbrž ni treba posebej utemeljevati. Namesto da znanja in usposobljenost služijo le peščici tistih, ki podporo najbolj potrebujejo, jih je smiselno preusmeriti na celotne skupine otrok, staršev in sodelavcev. Na žalost je omenjena raziskava zajela zgolj osnovne in srednje šole, vendar lahko podoben sklep gotovo velja tudi za področje predšolske vzgoje. Skrajni čas bi bil, da bi pripoznali ustrezno vlogo vrtca, še posebno takrat, ko govorimo o razvojno-preventivnih dejavnostih, saj si ni mogoče predstavljati bolj ključnega obdobja za tovrstne aktivnosti od predšolskega.

Že Marija Montessori je govorila o občutljivih obdobjih predšolskega otroka. To je strnjen čas v življenju otroka, ko je ta dojemljiv za določene dražljaje. To obdobje traja določen čas in se nikoli več ne povrne. V tem času otrok razvije občutljivost za hojo, red, jezik, glasbo, učenje z vsemi čutili, za socialne vidike življenja. Vse to se razvija do otrokovih šestih let (Program vrtca Montessori).

To spoznanje ostaja enako močno tudi danes. V razvoju možganov obstajajo določena občutljiva ali kritična obdobja, vezana na notranjo biološko uro, ki omogočajo optimalen razvoj. Za različna razvojna področja obstajajo različna občutljiva obdobja. Kar se otroci naučijo takrat, se naučijo hitreje, lažje in bolj kakovostno kot v katerem drugem obdobju. Kasneje to težje nadoknadijo. Obdobje zgodnjega otroštva običajno pojmuje kot kritično obdobje za razvoj velike večine ključnih spretnosti, veščin in znanj (Bregant, 2012).

Otrok je v predšolskem obdobju gnetljiv, ima izrazito čutnost, je radoveden in motiviran, čustven, usmerjen v igro (Retuznik Bazovičar A. in Kranjc 2010). Zato je še kako pomembno, da to otrokovo pripravljenost za učenje prepoznamo in mu zagotovimo optimalne pogoje, da lahko napreduje.

Ob vseh do sedaj nanizanih podatkih in dejstvih o svetovalnem delu in vrtcu je odveč ponovno poudarjati, da en svetovalni delavec ne more zagotavljati vseh teh raznovrstnih oblik pomoči in podpore v takem obsegu, kot so potrebne v 30 oddelkih, pri 60 strokovnih delavcih, 500 otrocih, 300 družinah.

Pandemija

Na koncu te poti nas je doletela še pandemija. In tako kot pred letom in pol nismo vedeli, da se kaj takega lahko zgodi, tako danes upamo, da se ne more ponoviti. Izkušnje pa nas učijo drugače – naša družba in življenjske okoliščine postajajo vse bolj kompleksne in zahtevne.

Pandemija nas je vse ujela nepripravljene, vendar smo to zmogli hitro preseči. Ujela nas je tudi že nekoliko utrujene in izčrpane. Za najtežje premostljiv problem pa se je izkazala kadrovska podhranjenost, saj v celotnem sistemu preprosto nimamo dovolj resursov, da bi ustrezno odgovorili na porast duševnih težav, ki so izbruhnile ob teh izrednih razmerah.

Sodobno življenje ne zmanjšuje potrebe po svetovalnih delavcih, temveč jo celo povečuje (Resman, 2000, po Gregorčič Mrvar, 2020), zato bo svetovalna služba ostala »osrednja strokovna institucija« v zagotavljanju blaginje, optimalnega razvoja in uspeha vseh otrok in mladostnikov (Carey idr., 2017; Resman, 2008, po Gregorčič Mrvar, 2020).

Sklep

Kadrovsko ustrezno zastopani svetovalni delavci v vrtcu so edina možnost za podporo vsem in vsaki družini in otroku, ki to potrebujejo. Podpora zgodaj in takoj

pomeni preprečevanje težav kasneje, ko so te praviloma težje in trdovratnejše.

Vrtec z 20 oddelki bi moral imeti zaposlenega enega svetovalnega delavca. Manjši vrtci bi morali imeti vsaj polovično zaposlenega svetovalnega delavca. Svetovalnim delavcem, ki kombinirajo delo v vrtcu in šoli, bi morali zagotavljati jasno razmejitev delovnih obveznosti.

Spomnimo se besed profesorja Kodelje (Kodelja, 2002, str. 18): »V meritokratski družbi, to je družbi, ki temelji na osebnih zaslugah in ne na podedovanem socialnem statusu in bogastvu, sta nagrajena trud in dosežki, ne pa podedovani privilegiji. Predpostavlja se, da je življenje podobno teku. Tudi v teku za socialnim statusom, poklicem, bogastvom in častjo so ravno tako kot v športu poraženci in zmagovalci. Tisto, kar šteje, so tudi rezultati. Da pa bi bila tekma poštena, je treba vsakemu omogočiti enake startne pozicije. To pomeni, da je treba v življenju odstraniti ovire, ki so ekonomske, socialne, kulturne ali geografske narave. Enakost v izobraževanju torej ne pomeni samo enake možnosti obiskovanja šole, ampak da mora v resnici imeti enake možnosti tudi potem, ko je že v šoli, kajti šele s tem dobi enake možnosti sodelovanja v tekmi za svoje mesto pod soncem.«

Zatorej zaupajmo stroki, zaupajmo znanosti, zaupajmo verodostojnosti ocene svetovalnih delavcev, ki si želijo kakovostnega dela in opozarjajo na stiske ob nemoči opravljanja vseh zadolžitev. Dovolj je bilo opravljenih raziskav, ki že leta prinašajo enaka spoznanja. Čas je za spremembo. Čas je, da presežemo dojemanje svetovalne službe kot servisa. Čas je, da priznamo svetovalnim delavcem v vrtcu strokovnost in osebno predanost pomoči in podpori družinam, otrokom in sodelavcem, saj smo ravno svetovalni delavci pogosto tisti, ki lahko najbolj poskrbimo, da so ljudje in njihove težave videni in slišani. Kot strokovnjaki za svoje delo potrebujemo ustrezne delovne pogoje, kar zajema znižanje normativov in vztrajanje pri upoštevanju opredelitve naših nalog. Zaradi našega pomembnega prispevka h kakovosti življenja tako na področju telesnega kot tudi duševnega zdravja je te pogoje dela treba zagotoviti že danes. Jutri bo namreč prepozno. ■

Viri in literatura

Analiza obremenjenosti šolskih svetovalnih delavcev. (2020). Ljubljana: Zavod za šolstvo. Dostopno na: <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/AnalizaObremenjenosti/>.

Bezić, T. (2018). Zaključki devetnajste konference Prispevki strok za svetovalno delo v praksi. Šolsko svetovalno delo. 22(2), 28–36. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-VC4B2LLZ/71e20953-bcf3-406b-a907-9dbe7f98c97a/PDF>.

Bregant, T. (2012). Razvoj, rast in zorenje možganov. *Psihološka obzorja*, 21(2), 51–60. Dostopno na: http://psiholoska-obzorja.si/arhiv_clanki/2012_2/bregant.pdf.

Gregorčič Mrvar, P., Jeznik, K., Kalin, J., Kroflič, R., Mažgon, J., Šarić, M. in Šteh, B. (2020). Šolska svetovalna služba: stanje in perspektive. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Dostopno na: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/download/218/319/5186-1?inline=1>.

Inštitut RS za socialno varstvo. Dostopno na: <https://www.irssv.si/index.php/demografija-10/2013-01-11-18-12-83/stevilo-otrok-s-posebni-mi-potrebami-vkljucenih-v-vrtce-glede-na-oddelek-v-vrtcu>.

Kodelja, Z. (2006). *O pravičnosti v izobraževanju*. Ljubljana: Krtina.

Konferenca o šolskem svetovalnem delu. Prispevki strok za svetovalno delo v praksi. (2018). Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:doc-VC4B2LLZ/71e20953-bcf3-406b-a907-9dbe7f98c97a/PDF>.

Kraji – Slovenija. Dostopno na: https://kraji.eu/city_distance/slo.

Lep, B. (2020). *Analiza obremenjenosti šolskih svetovalnih delavcev*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <https://dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-HVEN195P/?ftype=knjige&query=%27keywords%3Dintervju%40OR%40fts%3Dintervju%27&page=1&fUDC=-Vzgoja%2C+izobra%C5%BEevanje&pageSize=50&fpublisher=Zavod+Republike+Slovenije+za+%C5%A1olstvo>.

Malešević, T. (2018). *Načrtovanje, spremljanje in evalvacija svetovalnega dela v vrtcu – Analiza stanja s priporočili*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <https://www.zrss.si/digitalnaknjiznica/SvetovalnoDeloVVrtcu/>.

Nemec, B. in Kranjc, M. (2011). *Razvoj in učenje predšolskega otroka*. Ljubljana: Grafenauer založba, d. o. o.

Pravilnik o normativih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje (Uradni list RS, št. 27/14, 47/17, 43/18 in 54/21).

Program vrtca Montessori. (2013). Ljubljana: Montessori inštitut. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predskolsko-vzgojo/Programi/Program_montessori.pdf.

Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J. (1999). *Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Retuznik Bazovičar, A. in Krajnc, M. (2010). Pedagogika in pedagoški pristopi v predšolskem obdobju v krogu življenja. Velenje: Modart.

Slovenski statistični urad. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/5916>.

Slovenski statistični urad. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6940>.

Slovenski statistični urad. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/3909/09-si-032-0601.pdf>.

Slovenski statistični urad. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/8854>.

Wikipedija. https://sl.wikipedia.org/wiki/Gori%C5%A1ka_statisti%C4%8Dna_regija.

Vogrinc, J. in Krek, J. (2012). Dostopno na: http://pefprints.pef.unilj.si/1188/1/Vogrinc_Krek_Delovanje_svetovalne.pdf.

Zakon o celostni zgodnji obravnavi predšolskih otrok s posebnimi potrebami (Uradni list RS, št. 41/17).

Zavod RS za šolstvo. Dostopno na: <https://www.zrss.si/zrss/wp-content/uploads/2018-08-23-zakljucki-konference-ssd.pdf>.